

Petsamon tuntematon pappismarttyyri

Elina Kahla, Petsamon marttyyri ja maailman pohjoisin luostari. Helsinki: SKS 2020, 319 s.

Suomen ortodoksisen kirkon historia on kiitollinen tutkimuskohde. Tutkimattomia aiheita ja ajanjaksoja riittää, jolloin uuden tiedon tuottamiselle on hyvät lähtökohdat. Entuudestaan tuntematon aihe ei välttämättä takaa tutkimuksen kiinnostavuutta. Tätä ongelmaa ei ole Elina Kahlan tietokirjassa Petsamon luostarin vaiheista ja sen viimeisestä johtajasta pappismunkki Paisista. Teos kartoittaa Petsamon luostarin historiaa laajalla ajallisella haarukalla ja valaisee uuden lähdeaineiston varassa luostarin viimeisenä johtajana toimineen Paisin vaiheita Neuvostoliiton valtioneuvoston uhrina. Luostarin vaiheista Suomen ortodoksisen kirkon yhteydessä ei ole aiemmin tästä näkökulmasta kirjoitettu.

Teoksen juonellisenä taitekohtana on joulukuun 3. päivänä 1939 käynnistynyt tapahtumasarja. Tuolloin puna-armeija valtasi Petsamon luostarin. Valloittajia odottanut veljestö pidätettiin. Pari viikkoa myöhemmin luostarinjohtaja Pasi kyyditettiin pois Petsamosta. Varajohtaja Isaaki ja kirjurimunkki Mefodi raportoivat kirkolliselle johdolle tapahtuneesta vuonna 1941 seuraavasti: ”Johtaja pukeutui ja seurasi autoon. Tämän jälkeen emme enää ole häntä nähneet, emmekä tiedä mitään varmaa hänen kohtalostaan.” Kuvausta kirjoitettaessa Pasi oli jo kuollut. Hänet teloitettiin 28.12.1940 Leningradissa ja haudattiin Levašovon joukkohautaan.

Kahla dokumentoi tarkasti reilun vuoden mittaisen jakson, jonka aikana Paisia kuulusteltiin, kidutettiin ja lopulta tuomittiin kuolemaan harjoittamastaan ”neuvostovihamielisestä avunannosta suomalaisille porvareille ja valkokaartilaisille”. Pasi oli Suomen kansalainen ja henkilönä epäpoliittinen. Tuomion taustalla oleva toiminta liittyi Paisin asemaan luostarinjohtajana, kuten heinien antamiseen suomalaisten sotilaiden hevosille ja rajanylittäjien majoittamiseen. Todellinen kuolemantuomion syy oli kuuluminen kirkolliseen säätyyn.

Vuoden 1939 ja 1940 tapahtumien taustaksi Kahla on kirjoittanut Petsamon luostarin historiikin. Maantieteellisestä sijainnista johtuen historiallista tarkastelua ohjaa näkemys Petsamosta poliittisten ja kulttuuristen valtapiiri-

en sekä muuttuvien rajojen puristuksessa. Suomen ortodoksisen kirkon itseymmärryksen kannalta tärkeänä nousee esiin aika Suomen itsenäistymisen jälkeen. Kirkon johdossa luostareihin suhtauduttiin epäillen: venäläisten kilvoittelijoiden asuttamat luostarit eivät soveltuneet osaksi suomalaiskansallista kirkkoa. Epämodernit luostarit kuuluivat menneisyyteen. Kahla tuo esille arkkipiispa Hermanin kylmäkiskoisuuden Petsamon luostaria ja veljestöä kohtaan. Pyynnöistä huolimatta Petsamon munkit eivät saaneet Suomen ortodoksiselta kirkolta sen enempää aineellista kuin hengellistäkään tukea, vain nuhteita. Luostarin omaisuuden takavarikointi Suomen valtion toimesta tai munkkien kohtalo sodan jaloissa ei antanut kirkon johdossa aihetta kyyneliin.

Kirjan ote ei ole selväpiirteisen tutkimuksellinen, vaan aika ajoin Kahla esittää arvioitaan tapahtumien moraalisisista ja hengellisistä merkityksistä. Huomiot nousevat teoksen taustavireen muodostavista askeettisen perinteen ihanteista. Mielestäni Kahla peilaa onnistuneesti historiaa luostarielämän eskatologista orientaatiota vasten. Tämän ansiosta Petsamon luostarin vaiheet eri aikoina sekä etenkin pappismunkki Paisin ja pyhittäjä Trifonin elämät liittyyvät ylihistoriallisesti toisiinsa.

Pappismunkki Paisin kohtalo ei Suomen ortodoksisen kirkon piirissä ole ollut laajasti tiedossa. Tuskin moni on kuullutkaan Petsamon luostarin viimeisestä johtajasta (jolle arkkipiispa Herman syystä tai toisesta ei antanut igumenin arvoa). Väistämättä herää kysymys, missä määrin Paisin marttyyrikuolema on tiedetty toimikunnassa, joka valmisteli pyhittäjä Johannes Valamolaisen ja tunnustaja Johannes Sonkajanrantalaisen vuoden 2019 kanonisaatiot. Pappismunkki Paisin pyhyiden tunnustamiselle tuskin löytyisi esteitä. Venäjän kirkko on ollut asiassa varovainen poliittisista syistä. Suomen ortodoksisen kirkon piirissä ei pitäisi olla minkäänlaista painoarvoa sillä, että Paisia pidettiin Neuvostoliitossa pappisvakoilijana. Ehkä jo pian koittaa aika, jolloin kirkossa anotaan joulukuun 28. päivänä ”Pyhä Pasi, rukoile Jumalaa meidän puolestamme!”

Pekka Metso